

НАСЛЕЂЕ АНДРЕЈА МИТРОВИЋА

Зборник радова са конференције
одржане поводом десет година
од смрти професора Митровића

Немања Радоњић (уредник)

1838

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Наслеђе

Андреја Митровића

*Зборник радова са конференције
одржане поводом десет година од
смрти професора Мишировића*

*Немања Радоњић
(уредник)*

Наслеђе Андреја Мишировића
Зборник радова са конференције одржане поводом
десет година од смрти професора Мишировића
Доц. др Немања Радоњић (уредник)
Београд 2024.

Секретар издања
МА Лука Савчић

Издавач
Универзитет у Београду – Филозофски факултет
Чика Љубина 18–20, 11000 Београд, Србија
www.f.bg.ac.rs

За издавача
Проф. др Данијел Синани,
декан Филозофског факултета

Рецензенти
Проф. др Милан Ристовић,
редовни професор, Филозофски факултет Универзитета у Београду
Проф. др Дубравка Стојановић,
редовна професорка, Филозофски факултет Универзитета у Београду
Проф. др Радица Вучетић,
редовна професорка, Филозофски факултет Универзитета у Београду

Лекторша и коректорша
Светлана Стојковић

Дизајн корица
Миља Младеновић

Припрема за штампу
Досије студио, Београд

ISBN 978-86-6427-294-0

Објављивање ове публикације помогло је
Министарство науке, технолошког развоја и иновација.

Др Оливера Драгишић, научни сарадник
 Институт за новију историју Србије
 nowrunlolarun@gmail.com

О „ЧИСТОМ И ОПАСНОМ“ НА ПОЉУ ИСТОРИОГРАФИЈЕ. НЕКОЛИКО ПРИМЕРА

Апстракт: У раду је на неколико историографских примера приказана могућност примене антрополошке теорије о „чистом и опасном“ у домену историографије. Теорију је поставила британска антрополог Мери Даглас, а изграђена је на основу обимне антрополошке грађе о животу „примитивних“ племена у Африци, Јужној Америци и Аустралији. Том теоријом Мери Даглас је проблематизовала поделу друштава на „примитивна“ и „напредна“. У овом раду теорија је примењена на поље политичке и културне историје (на примерима из XX века), као и на поље из историје историографије.

Кључне речи: историографија, теорија, чисто и опасно, политичка историја, културна историја

Историографија и антропологија: саморефлексија и теорија

Једном од важнијих карактеристика домаће историографије може се сматрати њена несклоност ка саморефлексији. Саморефлексија подразумева преиспитивање сопственог развојног пута, размишљање о природи саме историографије, као и суочавање историчара не само са природом језика архивске грађе из најразличитијих епоха прошлости већ и са наслеђеном терминологијом из историографских радова његових претходника. Синоними за реч саморефлексија могу бити: елаборација, критика, дескрипција, опсервација, експликација, концептуализација, интерпретација, самоанализа, самоинтерпретација, демистификација, есејистика, па и поетизација. Изостанак саморефлексије у историографији води у методолошку и

теоретску запарложеност историографске струке. Једним од домета наследника професора Андреја Митовића може се сматрати њихово настојање да се домаћа историографија, поред основног, фактографског, развија и у методолошком и теоретском правцу. Као омаж том делу наслеђа Андреја Митровића и његових настављача, овај рад представља покушај да три различите историографске теме буду објашњене кроз једну антрополошку теорију.¹

Британски антрополог, Мери Даглас (Mary Douglas 1921–2007) изградила је теорију о појмовима *прљавишине* и *табуа*, засновану на обимној антрополошкој грађи прикупљеној на анализи живота и обичаја великог броја такозваних примитивних племена са америчког, афричког и аустралијског континента. Теорију је представила у књизи *Чисто и опасно: анализа појмова прљавишине и табуа*, а најважнији домет теорије јесте релативизација бинарно кодираних вредности чисто–прљаво и примитивно–цивилично. Средишња вредност у односу на коју се одређује шта је чисто, а шта прљаво, шта је пожељно, а шта опасно, јесте структура, односно обрасци понашања које свако друштво изграђује.²

- 1 Међу студентима и наследницима историографске школе Андреја Митровића, по својој склоности ка саморефлексији, љубопитљивости према могућностима примене теорије на историографска истраживања и развој методологије у струци, издваја се професор Мирослав Јовановић. Његова теоретска и методолошка истраживања углавном су проблематизовала језик као основно средство историографског изражавања и историју историографије. Детаљније погледати библиографију његових радова у: „Мирослав Јовановић. Библиографија“, *Годишњак за друштвену историју*, 2–3, 2014, 125–138. Посебно погледати: Мирослав Јовановић, *Језик и друштвена историја. Друштвено-историјски оквири полемике о српском књижевном језику*, Београд 2002; Мирослав Јовановић, *Криза историје: српска историографија и друштвени изазови краја 20. и почетка 21. века*, (са Радивојем Радићем), (Београд 2009); Мирослав Јовановић, „Историографија код Срба (1854–1904) – време спорења“, у: *Наука и техника у Србији друге половине XIX века 1854–1904. Реферати са научној скупи одржаног 7. и 8. маја 1996*, Крагујевац 1998. 235–236; Мирослав Јовановић, „Клио и Јанус – лицем у лица. Прилог истраживању проблема континуитета и дисконтинуитета српске историјске науке“, *Годишњак за друштвену историју*, 1, 2 (1994), 173–184; Мирослав Јовановић, „Један заборављени међаш – ‘Преглед битке Косовопољске..’ Василија Суботића или прва српска психоисторија“, *Годишњак за друштвену историју*, 2 (1995), 241–259; Мирослав Јовановић, „Теорија изнад теорије – који је понуђени пут? Четири тезе за једно необавезно размишљање“, *Годишњак за друштвену историју*, 2 (1995), 286–289; Мирослав Јовановић, „Криза и историја: Друштвена криза и историјска свест у Србији почетком 21. века“, *Годишњак за друштвену историју*, 13, 1–3 (2006), [шт. 2007], 89–113; Miroslav Jovanović, „Savremena srpska istoriografija: karakteristike i trendovi“, *Istorija 20. veka*, 1 (2010), 181–192;
- 2 Meri Douglas, *Čisto i opasno: analiza pojmova prljavštine i tabua*, (Zemun: Biblioteka XX vek; Beograd: Čigoja Štampa, 2001). Прво издање: Mary Douglas, *Purity and*

Према тој теорији, обрасци које изграђујемо имају јасан изглед, попут организма, са својом спољашњом границом, маргином и унутрашњом структуром. Ти се обрасци изграђују кроз процес одбацивања вишкова, па је свака успостављена структура симбол чистоће, док одбачени вишкови постају симбол прљавштине. Тако се сви одбачени елементи налазе у неструктурисаном простору „с оне стране границе“ успостављеног система.³ Сваки неред ремети успостављени образац. Пут ка чистоћи подразумева одбацивање прљавштине и вишкова, али како теорија даље каже: чистота самим тим бива осуђена на оскудност и јаловост.⁴ Иако потребу за чврстим линијама и јасним појмовима носимо у себи као део наше природе, испоставља се да крути, односно чисти обрасци и структуре често чине да се осећамо неугодно.⁵ Таква ситуација настаје услед противречности самог живота, које се не могу уградити у недвосмислене категорије.⁶ Одржавање структуре неокрњеном и целовитом постиже се контролом улаза и излаза оних елемената који се сматрају вишком, односно прљавштином. Нарочиту моћ угрожавања поретка има онај појединац који се затекао у некултивисаним областима духа, иза границе структуре, отиснут у поље које се налази изван оквира система.⁷ Човек који се врати из тих неприступачних предела са собом доноси моћ недоступну онима који ни на трен нису измакли самоконтроли или контроли друштва. Опасност по структуру налази се у прелазним подручјима или стањима, а особа која је имала искуства са обе стране границе, не само да се налази у опасности већ је и сама опасна по систем. Бити на маргини значи бити у додиру са опасношћу, али значи и бити на извору моћи.⁸ Осим тога, одбачени елементи који се разумеју као прљавштина, нагомилавају се на граници саме структуре и поседују моћ њеног угрожавања и сламања. За разлику од „цивилизованих друштава“, „примитивна друштва“ прљавштину третирају тако што јој признају градивну моћ и понекад је укључују у саму структуру верујући да на тај начин ојачавају сам систем.⁹

Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo, Routledge and Kegan Paul (1966).

3 Meri Daglas, *Čisto i opasno: analiza pojmova prljavštine i tabua*, (Zemun: Biblioteka XX vek; Beograd: Čigoja Štampa, 2001), 127, 155.

4 Исто, 216.

5 Исто, 219.

6 Исто, 217.

7 Исто, 128.

8 Исто, 131.

9 Исто, 155.

Пример из војно-политичке праксе: успостављање социјалистичке структуре власти на Балкану

Крај Другог светског рата свету није донео мир, већ почетак новог рата. У периоду од 1944. до 1947. године, Европа се, кроз почетак Хладног рата, постепено делила на Западни и Источни блок. Настајале су две војно-политичке структуре са својим центрима и маргинама, а између та два света постепено је била дефинисана хладноратовска граница. Балкан је припао Источном блоку, чији се центар налазио у Москви.¹⁰ Посматрано из перспективе центра, Балкан се налазио на маргини, на рубу структуре, на чијим је западним границама била успостављена хладноратовска граница, такозвана Гвоздена завеса.

Процес изградње социјалистичке структуре власти у балканским земљама трајао је неколико година после рата. Новонастајуће структуре су из система избацивале оно што их је угрожавало. Избацивање непожељних елемената на војном пољу завршило се такозваним *рајом после раја* или *антисоцијалистичким покретима оштра* који су у различитим земљама били различитог интензитета.¹¹ Испоставило се да су изазивачи новим властима били најснажнији у земљама у којима је током Другог светског рата трајао и грађански рат, односно у Југославији, Албанији и Грчкој, дакле на самом рубу ка граници. У Румунији су из структуре власти, као најопаснији, били избацивани Легионари (Легија Архангела Михаила). Пошто су имали моћ да угрозе рањив систем у настајању, румунска комунистичка партија је одлучила да им пружи прилику да се у њега укључе и да на тај начин моћ Легионара буде амортизована, а структура изнутра ојачана. Они Легионари који нису пришли новој власти, одметнули су се у шуме и тако је у Румунији почео отпор новом систему познат као *покрет у планинама*. Трајао је до краја шездесетих година, а непожељни појединци и групе су били сломљени у самој Румунији, или су били избачени изван границе, одакле су наставили да до краја Хладног рата упућују изазове социјалистичкој Румунији. У Бугарској је, као и у Румунији, број таквих чета и појединаца био слабији него у Југославији, Албанији и Грчкој, али је принцип елиминације непожељних елемената и изградње новог система био сличан румун-

10 Оливера Драгишић, *Комунистичко освајање власти на Балкану 1944–1947. Румунија. Бугарска. Југославија*, (Београд: ИНИС, 2023), 46.

11 Оливера Драгишић, „Покрет у планинама: антикомунистички покрет отпора у Румунији 1944“, *Токови историје* 2/2020, 161–184.

ском.¹² У Југославији су четници били препознати као најопаснији елементи, који су због своје повезаности са Британијом имали капацитет да угрозе нову структуру. Најпре им је кроз две амнестије на Стаљинов предлог Титу, на јесен 1944, била дата могућност да се укључе у систем, што је значајан број четника и учинио, а они који то нису одметнули су се у шуме или напустили земљу и наставили да, уз друге изазиваче, хрватске усташе и албанске балисте, југословенском систему упућују изазов.¹³ Систем је до сукоба Тита са Стаљином био стабилизован, очишћен, односно успостављен. У време ИБ-а, стаљинисти су били препознати као опасан елемент и почело је ново чишћење структуре њиховим протеривањем из система власти или затварањем на Голи оток. Систем је, поред осталих механизма чишћења, био изграђиван и такозваном „салама тактиком“, односно одрезивањем непожељних делова народнофронтовских партија, односно њихових десних крила, која су била под утицајем англоамериканаца, одакле је опасност по нове властодршце и долазила.¹⁴ Поделу на чисту структуру и прљаве елементе који је споља угрожавају пратиле су и промене у језику.

Коштана: чиста структура, опасна Циганка. Пример играног филма *Циџанка* Војислава Нановића (1953)

Све цивилизације и културе имају своје велике писце и велике књижевне ликове. У српској култури би такав један писац могао бити Бора Станковић, а такав књижевни лик би могла бити његова Коштана. Коштана се у српским позориштима игра равно сто година. Та чињеница скреће пажњу на капацитет Коштаниног лика. Један

12 О тој теми детаљније у: Тимофеев Алексей Юрьевич, Тасич Димитар, Драгишич Оливера, *Война после войны. Движение соприкосновения на Балканах 1945–1953. II*, (Москва: Вече, 2019).

13 О дуготрајности таквог отпора током постојања социјалистичке Југославије детаљније погледати у: Петар Драгишић, *Ко је пуцао у Југославију: југословенска њолиничка емиграција на западу 1968–1980*, (Београд: ИНИС, 2019).

14 „Салама тактика“ је механизам одрезивања непожељних појединаца, центара или читавих партијских крила из народних фронтова. Израз је употребио мађарски историчар György Litvan. У: György Litvan, „Hungarian Salami-tactics: Planning the Communist Takeover (1945–1948)“, 6 Martie 1945. Începuturile comunizării României. București 1995; 6 martie 1945. Începuturile comunizării româniei, București: Editura Enciclopedică, 1995, 207–214. О примени те тактике у балканским формама народног фронта у: Olivera Dragišić, „Narodni front Jugoslavije: karakter, specifičnosti i funkcija“, *Istorija 20. veka* 1/2023, 99–116.

од најбољих филмских режисера друге половине XX века Војислав Нановић, аутор филмова *Баи Челик*, *Шолаја*, *Боље је умети* и других, био је опседнут Коштаниним ликом, сматарјући га, посебно у социјалистичком контексту, изузетно субверзивним. Коштану је интерпретирао у свом филму *Циџанка* из 1953, али је до краја живота наставио да се бави тим књижевним ликом варирајући га кроз многобројна сценарија.¹⁵

Коштана представља моћног појединца, жену, која учмалом и окошталом граду Врању, смештеном на граници према Османској империји и на рубу једне епохе, својом изванредношћу, снагом своје личности, лепотом и талентом, тачније снагом своје еротичности, упућује изазов. Врање има свој унутрашњи поредак и правила понашања заснована на партијархалном моралу, а Циџанка је дошла с оне стране границе, из Османске империје и, као неконтролисани елемент, почела је да нарушава постојеће односе у граду. Њену личност красе слобода, неосвојивост и интегритет. У таквим карактеристикама, Војислав Нановић је препознао субверзивност Коштаниног лика.¹⁶ Град Врање, односно његова структура, од те „напасти“ – Циџанке која у кафани пева и заводи мушкарце, мора да се одбрани. Пошто су мушкарци полудели за њом, пошто су њихове породице на тај начин биле угрожене, а како се и новац почео расипати на њену песму, проблем је био изнет пред врањански суд. Судија је констатовао да не постоји закон којим се њен случај може решити, јер она није учинила никакво кривично дело. Суд ипак одлучује да је протера из града, назад, иза границе, у Турску, где је Циганима, изазивачима сексуалног немира, било суђено разапињањем међу коњске репове. У Врању тада настане још већа пометња, јер мушкарци крећу за Коштаном, иако их иза границе чека смрт од арнаутских пушака. За њих без Коштане живота више нема. Одлазе за њом преко границе и враћају Циџанку назад – али где тачно? Пошто нису могли да је врате у град, зауставили су се на маргини, на рубу града, са унутрашње стране границе, код воденице, где се читав комплекс разрешава. Код воденице се одиграла контрола улаза непожељних елемената назад у

15 Оливера Драгишић, „Субверзивни потенцијал филма Циџанка (1953) у режији Војислава Нановића“, *Лесковачки зборник LXIII* 2023, 371–386; Богдан Златић, „Занатлија живе слике“, Режија: Војислав Нановић. Последњи пионир, Ур: Богдан Златић, Милоје Радаковић, Небојша Пајкић, (XI-XXIX), (Београд/ Нови Сад: Музеј југословенске кинотеке/Прометеј, 1993), XI; Богдан Златић, *Црни џалас у српском филму*, (Catena Mundi: Београд 2018); Горан Милорадовић, *Лейоша под надзором. Совјетски културни ушлицаји у Југославији 1945–1955*, (Београд: ИСИС, 2012), 162, 270.

16 Саша Радојевић, *Српски филм: његовост*, (Београд: Филмски центар Србије, 2022), 27.

град, односно у структуру. Ту је одлучено ко се и под каквим условима сме вратити у Врање. Газда Тома убија свог сина, унутрашњег изазивача система, који је желео да се ожени Коштаном и да, као син јединац на тај начин уништи очеву репутацију, проћерда имовину, те да таквим преседаном (женидбом са Циганком) успостави непожељни образац понашања у Врању. Он нема права на повратак у систем. Митке пада у тешку депресију и постаје безопасан за Врање. Њему је у таквом стању дозвољено да се врати у град. Коштанин случај решава се њеном удајом, дакле укључивањем у систем, што је за њу било равно смрти. У Врању је успостављен стари поредак приношењем жртва на олтар систему, а чиста, али смртно досадна, структура је на тај начин била обновљена. Заузврат, изазивачима система се одужујемо тако што њихове ликове негујемо кроз књижевност, позориште, филм и науку.

Пример из историје историографије: чиста наука и прљава псеудоисториографија

Подела на научну историографију и псеудоисториографију у српској историографској школи одиграла се крајем XIX века кроз једну од две најважније расправе у нашем друштву – кроз *расправу о методи*.¹⁷ Издвајање историографије као научне дисциплине одвијало се кроз сукоб Илариона Руварца и Пантелије Панте Срећковића.¹⁸ Са победом Руварчеве струје, из структуре будуће научне историографије избачена је поражена страна као „нечиста и опасна“, од тада дефинисана као псеудоисторија.¹⁹ Она то пре сукоба није била, већ

17 Мирослав Јовановић, *Језик и друштвена историја. Против Вука*, (Београд: Службени гласник, 2022).

18 Милутиновић Коста, „Иларион Руварац и Милош С. Милојевић“, *Манастир Грешае. Прилози монографији*, (Нови Сад: Матица српска, 1990), 196; Бранко Радовановић, „Дијалектички однос романтичарске и критичке школе српске историографије 19. века“, *Толошки погледи* XLVIII, 2–2015, 333–335.

19 На крајњем спектру романтичарске струје која је изгубила у спору, налазили су се псеудоисторичари попут Милоша С. Милојевића и других. Наслеђе Милоша С. Милојевића, сложено по својој природи, састоји се од дела који несумњиво припада домену псеудоисторије, али и од његове велике сакупљачке делатности. Примера ради, обилазећи крајеве Старе Србије седамдесетих година XIX века, Милојевић је пронашао или набавио знатан број рукописа и три важне хрисовуље – другу и трећу Дечанску хрисовуљу и такозвану Призренску тапију. Један од ретких купопродајних уговора из средњовековне Србије пронашао је на тавану цркве Светог Ђорђа у Призрену. Иако су припадали његовој личној збирци, Милојевић је пронађене хрисовуље и друга документа ставио на располагање научницима. Ђорђе Бубало, *Писана реч у српском средњем веку*, Београд:

је припадала корпусу укупних знања о српској прошлости. Сукоб се десио у оквиру романтизма, а ређе се спомиње и зна да је и сам Иларион Руварац био романтичар. Може се рећи да је граница између науке и псеудонауке била успостављена чином постављања Љубомира Ковачевића на место пораженог Пантелије Срећковића, чиме се цео романтичарски правац, са својим екстремним крилом псеудоисторицара, нашао изван будуће научне структуре.²⁰

Према систематизацији коју је понудила Мери Даглас, „примитивни свет“, за разлику од „цивилизованог“, поштује табуе (а један од основних задатака критичке историографије је да разбија табуе). „Примитивци“ су склони мистичности, док „цивилизовани свет“ тежи рационализму (рационализам је основна упоришна тачка критичке историографије). Унутрашњи свет „примитиваца“ је неиздиференциран и њихово друштво нема специјализованих политичких установа, док „цивилизовани свет“ и његову структуру обележава специјализација свега, посебно у домену образовања, што даље води ка специјализацији мишљења (а специјализација у домену образовања и мишљења је у историографији наступила са победом Руварчеве струје). „Примитивци“ су субјективни, а „цивилизован свет“ је објективан (критичка наука негује емотивну дистанцу од предмета свог интересовања). Списак карактеристика знатно је шири од овде наведеног, али се и из ове скраћене категоризације може уочити да критичка историографија више личи на продукт „цивилизованог света“, док би псеудонауци више одговарале особине артефакта претпостављеног „примитивног света“. Па ипак, механизам самог раздвајања науке од псеудонауке, и самим тим изградње система, не разликује се од механизма која су у процесу изградње структура примењивала и „примитивна“ друштва.

Закључак

Применом теорије у историографији могуће је доћи до општијих увида у механизме које друштва примењују током процеса изградње одређене структуре. Без обзира на степен модерности или заоста-

Стубови културе, 2009, 61, 64. Интерполацијом коју је Милош С. Милојевић направио на примеру *Индијске руковети*, бавио се: Владимир Бован, *Косовско-метихијске народне песме у збирци Милоша С. Милојевића*, (Приштина: Јединство 1975), 15–45; Немања Радуловић, „Индија у мистификацијама Милојевића и Верковића“, *Годишњак* 13/2017–2018, с. 55–64.

20 Бранко Радовановић, „Дијалектички однос романтичарске и критичке школе српске историографије 19. века“, *Толошки погледи* XLVIII, 2–2015, 333–335.

лости, чини се да су друштва нашла начине за формирање и одржавање система. Теорија Мери Даглас о чистој структури и опасним елементима који имају капацитет да је угрозе примењива је на широк спектар примера из историографије. Шта би ту био посао историчара? Један од задатака би могао бити анализа издвајања саме структуре из аморфне средине из које је потекла, њеног контекста и елемената из контекста који су утицали на њено формирање. Од посебног би значаја било обратити пажњу на језичке промене које прате не само настајање саме структуре већ и процес њеног чишћења у кризним тренуцима.

Једно од важнијих питања које би требало да историографија проблематизује односило би се на сазнајне капацитете које спољни елементи имају и које доносе структури. Шта се прихвата, због чега, ко прави одабир елемената који могу ући, шта се одбацује, на основу каквих критеријума, ко су чувари на улазима, где је центар структуре, како се формирају периферија и граница? Посебно би било занимљиво размотрити питање снаге саме структуре, односно питање да ли спољни елементи увек доносе обнову систему, или понекад имају моћ и да је разоре, што би посредно сведочило о слабости самог система.

Један од проблема са којим историографија мора да се суочи кроз процес саморефлексије јесте и питање баштињења како оних сазнања и појединаца који су били саставни део структуре у њеној прошлости, тако и оних који су остали изван структуре, с посебним освртом на питање како се односити према појединцима који су боравили са обе стране границе.

Референце

- Златић, Богдан, „Занатлија живе слике“. *Режија: Војислав Нановић. Последњи њионир*, Ур: Богдан Златић, Милоје Радаковић, Небојша Пајкић, (ХИ-ХХИХ), Београд/ Нови Сад: Музеј југословенске кинотеке/Прометеј, 1993, ХИ.
- Златић, Богдан, *Црни њалас у српском филму*, Catena Mundi, Београд 2018.
- Радовановић, Бранко, „Дијалектички однос романтичарске и критичке школе српске историографије 19. века“, *Теолошки њољеди XLVIII*, 2–2015, 333–335.
- Бован, Владимир, *Косовско-мењохијске народне њесме у збирци Милоша С. Милојевића*, Приштина: Јединство 1975, 15–45.
- Милорадовић, Горан, *Лейоња њод надзором. Совјетски културни уњицаји у Јуославији 1945–1955*, Београд: ИСИС, 2012, с. 162, 270.

- Litvan, György, "Hungarian Salami-Tactics: Planning the Communist Takeover (1945– 1948)", 6 Martie 1945. *Începuturile comunizării României*. București 1995; 6 martie 1945. *Începuturile comunizării româniei*, București: Editura Enciclopedică, 1995, 207–214.
- Бубало, Ђорђе, *Писана реч у српском средњем веку*, Београд: Стубови културе, 2009, 61, 64.
- Daglas, Meri, *Čisto i opasno: analiza pojmova prljavštine i tabua*, Zemun: Biblioteka XX vek; Beograd: Čigoja Štampa, 2001.
- „Мирослав Јовановић. Библиографија“, *Годишњак за друштвено историју*, 2–3, 2014, 125–138.
- Jovanović, Miroslav, „Savremena srpska istoriografija: karakteristike i trendovi“, *Istorija 20. veka*, 1/2010, 181–192.
- Јовановић, Мирослав, „Историографија код Срба (1854–1904) – време спорења“, *Наука и техника у Србији друје половине XIX века 1854–1904. Реферати са научној скуја одржаној 7. и 8. маја 1996*, Крагујевац 1998. стр. 235–236.
- Јовановић, Мирослав, „Један заборављени међаш – ‘Преглед битке Косовољске...’ Василија Суботића или прва српска психоисторија“, *Годишњак за друштвено историју*, 2, 2 (1995), стр. 241–259.
- Јовановић, Мирослав, „Клио и Јанус – лицем у лица. Прилог истраживању проблема континуитета и дисконтинуитета српске историјске науке“, *Годишњак за друштвено историју I*, 2/1994, 173–184.
- Јовановић, Мирослав, „Криза и историја: Друштвена криза и историјска свест у Србији почетком 21. века“, *Годишњак за друштвено историју* 13, 1–3/2006, [шт. 2007], 89–113.
- Јовановић, Мирослав, „Теорија изнад теорије – који је понуђени пут? Четири тезе за једно необавезно размишљање“, *Годишњак за друштвено историју*, 2/1995, 286–289.
- Јовановић, Мирослав, *Језик и друштвена историја. Друштвено-историјски оквири ђолемике о српском књижевном језику*, Београд 2002.
- Јовановић, Мирослав, *Језик и друштвена историја. Пројив Вука*, Београд: Службени гласник, 2022.
- Јовановић, Мирослав, Радивој Радић, *Криза историје: српска историографија и друштвени изазови краја 20. и ђочетјка 21. века*, Београд 2009.
- Радуловић, Немања, „Индија у мистификацијама Милојевића и Верковића“, *Годишњак* 13/2017–2018, 55–64.
- Драгишић, Оливера, „’Покрет у планинама’: антикомунистички покрет отпора у Румунији 1944“, *Токови историје*, 2/2020, 161–184.
- Dragišić, Olivera, „Narodni front Jugoslavije: karakter, specifičnosti i funkcija“, *Istorija 20. veka*, 1/2023, 99–116.
- Драгишић, Оливера, „Субверзивни потенцијал филма *Цијанка* (1953) у режији Војислава Нановића“, *Лесковачки зборник LXIII 2023*, 371–386.

- Драгишић, Оливера, *Комунистичко освајање власти на Балкану 1944–1947. Румунија. Бугарска. Југославија*, Београд: ИНИС, 2023
- Драгишић, Петар, *Ко је љуцао у Југославију: југословенска политичка емиграција на западу 1968–1980*, Београд: ИНИС, 2019.
- Радојевић, Саша, *Српски филм: његесетте*, Београд: Филмски центар Србије, 2022
- Тимофеев Алексей Юрьевич, Тасич Димитар, Драгишич Оливера, *Война после войны. Движение сопротивления на Балканах 1945–1953. II*, Москва: Вече, 2019.
- Ђирковић, Сима. *О историографији и методологији*. Београд: Историјски институт, 2007.

Olivera Dragišić, PhD, Research Associate
Institute for Recent History of Serbia

APPLYING THE ANTHROPOLOGICAL THEORY OF “PURE AND DANGEROUS” IN HISTORIOGRAPHY. A FEW EXAMPLES

This paper deals with the problem of applying the anthropological theory of “pure and dangerous” in the field of historiography using several historiographical examples. The theory was developed by the prominent anthropologist Mary Douglas, and was based on extensive anthropological material on the life of “primitive” tribes in Africa, South America and Australia. By using that theory, Mary Douglas problematized the division of societies into “primitive” and “advanced” in this paper, the theory is applied to the field of political and cultural history (using examples from the 20th century), as well as to the field of historiography.

The paper examines the feasibility of the theory of Mary Douglas through analysis of three phenomena of political and cultural history, as well as the history of historiography: the communist seizure of power in the Balkans and the establishing of the post-war government structure, the movie *Gypsy* (directed by Vojislav Nanović in 1953) as well as the contrasts between science and pseudoscience.

Keywords: historiography, theory, pure and dangerous, political history, cultural history